

Sonja Biserko, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Prilika za prekidanje začaranog kruga rata

Da li su Vam oslobađajuće odluke Suda bile iznenađenje?

Postojala je mogućnost da se presude obore. Beograd je suviše očekivao pre svega ako govorimo o onom delu koji se odnosi na udruženi zločinački poduhvat. Ne sporim presudu niti uopšte ulazim u njeno tumačenje, ali pratila sam i debatu koja se vodila u inostranstvu. Te optužnice nisu bile dobro utemeljene. U Srbiji su očekivane osuđujuće presude jer bi one išle na ruku interpretaciji devedesetih u kojima su svi bili jednaki. To je sad palo u vodu i na neki način je ogolilo našu javnu scenu. Čitava ideja pomirenja se gradila na osudi drugog što se sad pokazalo kao neodrživo.

Reakcije na Kosovu i u Hrvatskoj takođe su bile emocionalne. Kako gledate na njih?

To je druga emocija. Mislim da konačno treba shvatiti da je Srbija poražena u ratovima devedesetih i da je to tačka sa koje se treba okrenuti ka vlastitoj prošlosti, vlastitoj budućnosti i boljim odnosima u regionu. To se, međutim, ne dešava. Srbi se predstavljaju kao žrtve globalne nepravde, zavere... Slične odluke su donošene i ranije. Setimo se "vukovarske trojke" kad su smanjene presude, pa čak i donete oslobađajuće. Sve presude koje su se donosile nisu identifikovale odgovornost Beograda i Zagreba. Beograd to ne uzima u obzir, nego reaguje samo na ove poslednje odluke. Ja mislim da to uopšte nije važno, smatram već da ta spinovana medijska homogenizacija ima jedan drugi zadatak. Ova vlada, koja nije prozapadna, presude je iskoristila kao argument protiv Zapada, EU, Haga, UN... Zastupa se teza da mi hoćemo u EU al' oni neće nas. Stanje u zemlji je dramatično zbog Kosova i pitanje je da li će iko imati hrabrosti da preseče začarani krug koji traje već više od dve decenije. Za rešavanje problema potrebne su nam mnogo zrelije elite, mnogo promišljenije odluke.

Verujete li da su odluke suda stvorile priliku za presecanje tog kruga?

Kako god da se okrenemo ta prošlost nam iskače iz svakog ćoška i nikad ne znaš kakva situacija će otvoriti neki novi problem. Rešavanje problema iz prošlosti se postavlja kao imperativ i možda je ovo prilika da se o tome počne drugačije govoriti, možda smo upravo sad u prilici da ga rešimo zato što su na vlasti oni koji su do tih problema i doveli. Možda to njima i pripada kao odgovornost i zadatak. Cela srpska elita se vrti oko prošlosti. Poslednjih dvanaest godina njihovi naslednici su govorili da Srbija nije bila u ratu, pa su se ponašali kao da ta Miloševićevam hipoteka ne ostaje nama. Verovalo se da ćemo u miru dobiti teritorije obeležene u ratu, poput BiH i Kosova. To se pokazalo nerealnim. Takve analize su se bazirale na kratkoročnim procenama da će se uskoro promeniti odnosi u svetu i da će u tim promenama novi odnosi ići u korist Srbije. Međunarodna zajednica je odigrala ulogu kakvu je odigrala na Balkanu. Postavili su pravni i bezbednosni okvir, kao i ceo sistem bezbednosti koji je Balkan stavio pod jedan kišobran - NATO i EU.

Postoje i druge zemlje koje se još bore sa svojim problemima i teško obavljaju zadatke koji su pred njih postavljeni. One bar imaju konsenzus da hoće u tom pravcu da idu. Srbija je jedina zemlja koja nema još ni političku odluku o tome. To je ono što Srbiju drži zatočenu i nesposobnu da se suoči sa činjenicom da je Miloševićev projekat poražen. Porazen je nekoliko puta i u tome su učestvovali najrelevantniji faktori, uključujući i Rusiju. Rusija nije glasala ni protiv jedne rezolucije o Srbiji u Savetu bezbednosti. Srbija se dvanaest godina odupire prihvatanju stvarnosti. Tako je i sa Haškim tribunalom. Milošević je potpisavši Dejtonski sporazum prihvatio Tribunal. Nije nam ga niko nametnuo bez obzira što je on sâm govorio da je to ilegalni i politički sud. Srbija je svojim reakcijama na te presude pokazala da ne poštuje ni jednu međunarodnu instituciju. Sud je organ Ujedinjenih Nacija. Kod nas nema diskusije o tome kakav je to sud, on se *apriori* karakteriše kao antisrpski. Služimo se argumentom da je najčešće suđeno Srbima, a to je proporcionalno zločinima koji su činjeni.

Pomirenje je do sada bilo zasnovano na očekivanju osude. Možemo li očekivati da će nakon oslobađajućih presuda proces pomirenja poprimiti drugačiji tok?

Mnogo zavisi od nas da li ćemo biti sposobni da sagledamo sami sebe, jer to je preduslov. Uzmimo primer Nemačke. Poražena je, bombardovana, spržena... Niko joj nije olakšavao, pravio razne interpretacije o ratu. Opet se pomirila sa celim svetom. Mnogo zavisi od nas samih. Mislim da postoje velike perspektive za region ali to traži zrelija promišljanja. **Problem je** što su se naše elite ušančile argumentima sa kojima je počeo rat. Ostavština tog suđenja je ipak ogromna i za buduća istraživanja. Tu se skupilo sve ono što ne bi bilo moguće da nije bilo suđenja. To je ostavština koju će koristiti generacije istraživača u regionu. Sudska istina nije jedina istina. Prema tome, to je početak jednog procesa. Haški tribunal je uz sve mane koje je imao odigrao veoma važnu ulogu. Ona se ne vidi zato što su sve zemlje bile antihaške, sarađivale su samo pod pritiskom. Tribunal će pomoći da se sagledaju i procesi koji su doveli do rata. Ne govorim samo o presudama nego o dokumentaciji koja tamo postoji. To je obiman materijal koji tek treba da se preda nauci i istraživačima.

Koliko reakcije u Hrvatskoj i na Kosovu donekle otežavaju situaciju i poziciju Srbije?

Ja mislim da je to privremeno. Emotivne reakcije su stalne u regionu. Setimo se da se u Beogradu, nakon presude Međunarodnog suda pravde o Srebrenici, otvarao šampanjac jer Srbija nije ispala odgovorna za genocid. Nije to prvi put. Čak je bilo žešćih i emotivnijih reakcije. Desnica u Hrvatskoj je razočarana izjavama Gotovine koji je ispao najracionalniji. **Od samog dolaska do danas je bio iznad situacije u kojoj se našao, čime se desnica u Hrvatskoj ne može pohvaliti. Za razliku od njega ona od početka emotivno reaguje. Što se Srbije tiče, u ovom trenutku je važno da se ona okrene sebi.**

Koliko je u ovom trenutku realno povlačenje optužnica Srbije i Hrvatske za genocid pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu?

O tome se dosta govorilo sa obe strane. Bilo je čak i ozbiljnih naznaka da bi moglo doći do nagodbe, ali sve izjave koje sada dolaze iz Beograda su poremetile atmosferu koja je postojala između Tadića i Josipovića. Treba sačekati da se stvari slegnu i da vidimo da li može da se nađe neki kompromis i da otklonimo nastale prepreke. Srbija mora da se pokaže otvorenijom. U ovom momentu je pokazala dubinski antihrvatski stav iako Hrvatska nije donela tu presudu. Taj negativni stav prema Hrvatskoj nas vodi ka početku rata. Srbija nije očekivala otpor Hrvatske. Bila je zatečena reakcijama, a to govori da srpska elita nije nikad uvažavala druge kao ravnopravne partnere. Računali su na svoju nadmoć jer su imali kontrolu nad vojskom. Ova presuda je ponovo izbacila na površinu antihrvatske emocije.

Intervju vodio Dejan Kožul